
Politika SAD-a spram raspada SFRJ 1989-1991

ZORAN PODOBNIK*

Sažetak

Potkraj 1980-ih godina tradicionalni američki pristup socijalističkoj Jugoslaviji, uvjetovan hladnoratovskim odnosima, nije više odgovarao novonastaloj realnosti. Koliko je američka politika prema SFRJ 1991. bila konfuzna i nejasna vidi se i po tome što je srpska strana optuživala Ameriku da razbija Jugoslaviju, dok je istodobno hrvatska strana bila mišljenja da je Americi u interesu opstanak Jugoslavije. Američka administracija ustvari je lavirala između hrvatskoga i slovenskoga nacionalizma na jednoj strani i velikosrpskoga hegemonizma u sprezi s komunističkom ideologijom armijskoga vrha na drugoj strani. Ono što je američka administracija previdala bila je činjenica da je demokratizacija SFRJ neibježno vodila njezinom raspadu, jer je Titova Jugoslavija, kao i njena prethodnica Kraljevina Jugoslavija, mogla egzistirati jedino kao diktatura. Glede pitanja Jugoslavije nije moglo biti srednjega rješenja: izraz "demokratska Jugoslavija" bio je naprosto oksimoron.

Cljučne riječi: Jugoslavija, Sjedinjene Američke Države, demokracija, rat

Potkraj 1980-ih godina tradicionalni američki pristup socijalističkoj Jugoslaviji, uvjetovan hladnoratovskim odnosima, nije više odgovarao novonastaloj realnosti. Pad Berlinskoga zida, ujedinjenje Njemačke, propast komunizma u zemljama istočne Europe, te raspad sovjetskoga imperija postavili su odnose između Istoka i Zapada na sasvim nove temelje. Warren Zimmermann, posljednji američki veleposlanik u SFRJ, kaže da su Jugoslavija i Balkan i dalje bili važni za američke interese, ali Jugoslavija više nije imala svoje geopolitičko značenje kao tampon-zona između NATO-a i Varšavskoga ugo-

*

Mr. sc. Zoran Podobnik je magistar znanosti iz područja amerikanistike.

vora.¹ Nadzirao se kraj hladnoga rata i Washingtonu je bilo sve jasnije da velike opasnosti od sovjetske vojne intervencije više nema. Otvaranjem istoka Europe pozicija SFRJ kao neutralne zemlje i modela za put u socijalizam kojim bi trebale ići zemlje "narodnih demokracija" počela je dramatično gubiti svoje značenje.²

Unatoč tome, Robert Rackmales, Zimmermannov zamjenik u veleposlanstvu SAD-a u Beogradu, doživio je 1989. godinu u Jugoslaviji kao "razdoblje velikoga optimizma": predsjednik Saveznog izvršnog vijeća Ante Marković započeo je program gospodarskih reformi, zauzdana je inflacija, a zemlja je ulazila u višestranačje.³ Washington je stoga, doduše više retorikom nego faktički, podupirao Markovića kao "najbolju, možda i zadnju nadu" za SFRJ.⁴ Prema Zimmermannovim riječima, Ante Marković je bio čovjek koji se mogao uhvatiti ukoštac s gospodarskim problemima i u isto vrijeme uvjeriti Jugoslavena da ostanu zajedno i izgrade demokratsko društvo.⁵ Uz snažno lobiiranje Warrena Zimmermanna i Lawrencea Eagleburgera, tadašnjeg zamjenika državnoga tajnika SAD-a, Marković se u listopadu 1989. sastao s predsjednikom Georgeom Bushem starijim. Međutim, njihov je polusatni susret bio razočaravajući za Markovića, jer se uglavnom razgovaralo o Sovjetskom Savezu. Bush se nije pokazao previše zainteresiranim za Markovićeve gospodarske reforme, a slično su se ponijeli i tadašnji državni tajnik James Baker, te ministri financija i trgovine.⁶ Bush je istaknuo da će Marković dobiti financijsku pomoć ukoliko uspiju njegove gospodarske reforme. Nemajući previše povjerenja u slabu saveznu vladu Ante Markovića, Washington je financijsku pomoć radije usmjerio Poljskoj, Mađarskoj i Čehoslovačkoj. Nemajući tako sluha za novonastalu situaciju, Washington se ponašao kontradiktorno: s jedne strane, inzistirao je na cjelovitosti Jugoslavije, a s druge strane, odbio je financijski poduprijeti gospodarske reforme Ante Markovića, prema Zimmermannovim riječima, jedinog čovjeka koji je mogao sačuvati jedinstvo zemlje.

Jugoslavija se uistinu počela demokratizirati u proljeće 1990, kada su u Hrvatskoj i Sloveniji održani prvi višestranački izbori u SFRJ. Međutim, ono što je demokracija donijela u dvije sjeverozapadne republike mimo volje Washingtona bile su nacionalistička retorika i secesionističke težnje. Na preporu-

1 Zimmermann, Warren. *Origins of a Catastrophe*, Times Books, New York. 1999, str. 7.

2 Vukadinović, Radovan, "Američka politika na jugoistoku Europe", *Politička misao*, Vol. XXXV, br. 4, Zagreb, 1998, str. 4.

3 Jakovina, Tvrtko, "Život u limenci sa crvima", *Historijski zbornik*, god. LIV, Zagreb, 2001, str. 179.

4 *Ibid.*

5 Zimmermann, str. 42.

6 *Ibid.*, str. 48.

ku veleposlanstva u Beogradu, Washington je odlučio poduprijeti isključivo jedinstvo SFRJ i demokraciju. Zimmermann u svojoj knjizi *Origins of a Catastrophe* kaže:

"To dvoje moralo je ići zajedno. Kada bismo poticali raspad Jugoslavije podupirući slovensku (a potom i hrvatsku) demokraciju i samoodređenje, tada bi i demokracija i jedinstvo bili izgubljeni. [. . .] S druge strane, kada bismo poduprijeli prisilno jedinstvo koje je [tadašnji srbijanski predsjednik] Milošević promicao kao paravan za srpsku hegemoniju, stvarno jedinstvo postalo bi nemoguće jer bi se Slovenci i Hrvati tome usprotivili. Tako je jedinstvo bez demokracije značilo srbijansku ili vojnu diktaturu; demokracija bez jedinstva značila je rat. Demokracija i jedinstvo bili su nerazdvojivi sijamski blizanci jugoslaven-ske sudbine."⁷

"Demokracija bez jedinstva" nije bila strateški cilj američke politike prema raspadajućoj federaciji. Američki nacionalni interes bio je očuvati *status quo*, zbog čega je Bushova administracija ignorirala volju hrvatskoga i slovenskoga naroda, demokratske i slobodne izbore u Hrvatskoj i Sloveniji, te Ustavom SFRJ iz 1974. zajamčeno pravo republika na samoodređenje do otcepljenja. Washington je bolje prihvaćao jedinstvenu Jugoslaviju, makar i nestabilnu i nedemokratsku, nego demokratizirane republike koje teže otcepljenju. Bio je to klasični slučaj kladenja na gubitnika, a Jugoslavija je na samom kraju hladnoga rata bila apsolutni gubitnik. Ono što je dodatno učvršćivalo Washington u uvjerenju da ne treba davati potporu demokratski izabranim vlastima u Hrvatskoj i Sloveniji bio je nacionalizam, poglavito onaj hrvatski. Veleposlanik Zimmermann ipak je ispravno shvatio ono što Washington nije: da će agresivna velikosrpska politika Slobodana Miloševića naprosto natjerati ne samo Hrvatsku i Sloveniju, već i Makedoniju i Bosnu i Hercegovinu da izađu iz federacije i proglase neovisnost.

Svi relevantni čimbenici upozoravali su na to da će do raspada doći, da će on biti krvav, i da će glavni krivac za to biti srbijansko rukovodstvo: Zimmermann je prepoznao Miloševića kao glavnu prijetnju jedinstvu Jugoslavije, CIA je 1990. predviđala da će se Jugoslavija raspasti u najviše osamnaest mjeseci⁸, i da SAD i Europa neće moći sačuvati njezino jedinstvo⁹, dok je George Kennan, bivši diplomat i jedan od tvoraca hladnoratovske politike SAD-a, u razgovoru sa Zimmermannom upozorio na činjenicu da će "događaji u Jugoslaviji skrenuti u nasilje i suočiti zapadne zemlje, naročito Sjedinjene Države, s jednim od najvećih vanjskopolitičkih problema sljedećih nekoliko godina."¹⁰

7
Ibid, str. 42.

8
Jakovina, str. 180.

9
Zimmermann, str. 84.

10
Ibid, str. 52.

Unatoč tim upozorenjima, američka administracija je, stavljajući globalne geopolitičke interese iznad načela demokracije, ljudskih prava i volje naroda, branila jedinstvo Jugoslavije. Lawrence Eagleburger je prilikom svoga službenoga posjeta Beogradu u veljači 1990. istaknuo kako Sjedinjene Države neće koristiti silu da bi očuvale Jugoslaviju¹¹, ali nije rekao kako će one reagirati bude li koja od jugoslavenskih strana – Srbija ili JNA – uporabila silu ne bi li sačuvala federaciju u raspadu. Nadasve pogrešna Eagleburge-rova procjena bila je da će se "ljudska prava, sloboda i tržišno gospodarstvo najbolje promicati bude li se Jugoslavija očuvala."¹² Ta procjena bila je dio sveukupne američke strategije u sklopu koje je Washington davao punu potporu sovjetskome lideru Mihailu Gorbačovu i njegovim političkim i gospodarskim reformama u Sovjetskom Savezu. Ante Marković bio je tako jugoslavenski pandan Mihailu Gorbačovu. Oba predsjednika bila su na čelu multietničkih i multikonfesionalnih zemalja čiji je raspad, naročito Sovjetskoga Saveza, mogao imati nesagledive posljedice. Kao što nije podupirao hrvatske i slovenske težnje za neovisnošću, predsjednik Bush nije tako podupirao niti secesionističke težnje unutar Sovjetskoga Saveza, uglavnom u baltičkim republikama, ali i u Ukrajini i Gruziji. Tako se i u slučaju Sovjetskoga Saveza američka administracija dovela u kontradiktoran položaj: strateški američki interes bio je očuvati jedinstvo zemlje koja je četrdeset i pet godina bila američki neprijatelj. "Neprijatelji" američke administracije tako su postali narodi koji su htjeli slobodu i neovisnost u trenutku kada je američki stav bio: nema raspada država, niti stvaranja novih država.

Američka nesklonost secesionističkim težnjama vuče svoje korijene iz američkoga građanskog rata 1861-1865, kada je zbog secesije južnjačkih država došlo do najvećega krvoprolića na američkome tlu. Tijekom četverogodišnjega rata poginulo je na obje strane više od 600.000 ljudi, a gospodarske štete i za Sjever i za Jug bile su ogromne. Iz toga su razloga Sjedinjene Države općenito protiv razdruživanja, jer ono otvara pitanja granica i vodi ratu, kao su i gospodarskoj katastrofi s dugoročnim posljedicama.¹³ S obzirom na to da je američko veleposlanstvo u Beogradu jasno upozoravalo da će razdruživanje Hrvatske i Slovenije od SFRJ sigurno dovesti do intervencije JNA i Srbije, američka potpora tim dvjema republikama apsolutno nije dolazila u obzir. Štoviše, Amerika je i sama, kao multietnička i multikonfesionalna federacija i uspješan primjer *melting pota* različitih etničkih skupina, pokazivala da je zajednička država različitih naroda ne samo moguća, već i korisna. Iz takve perspektive Amerikanci nisu nikada do kraja mogli razumjeti "golemu probudenu snagu obnovljenih nacionalnih identiteta" u Hrvatskoj i Sloveniji.¹⁴

¹¹
Ibid., str. 62.

¹²
Ibid.

¹³
I. Jakovljević, "Zašto nas Washington ne voli", *Danas*, 17. prosinca 1991, str. 7-9.

¹⁴
M. Nobilo, *Hrvatski feniks*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2000, str. 30.

Nepovoljno je, prema Nobilu, bilo i to što je raspad SFRJ najviše zagovarala i priželjkivala emigracija, i to najviše hrvatska, koja je jednim svojim dijelom imala prilično negativan imidž u svijetu. O tome Nobilo kaže:

"Ograničenu receptivnost šire hrvatske dijaspore na državotvorne ideje treba objašnjavati i time što su obnovu hrvatske države promicali poraženi ustaški ili ekstremni krugovi, bez adekvatnog suvremenoga političkog marketinga. Ponekad se nije prezalo ni od terorizma. Tako su Hrvati, umjesto kao žrtve srpskog i komunističkog progona, bili doživljavani kao retrogradan, ultrakonzervativan narod mračnih političkih ideja, bez političke kulture i demokratskih tradicija."¹⁵

Činjenica jest da su srpska i jugoslavenska propaganda širile sliku o Hrvatima kao "genocidnom narodu" i teroristima, ali su vodu na srpski mlin tjerali i pojedini Hrvati, izvodeći teroristička djela "u ime slobodne Hrvatske". Tako su Anđelko Brajković i Miro Barešić 1971. godine ubili jugoslavenskoga veleposlanika u Švedskoj, a Zvonko Bušić je 1976. oteo američki putnički avion, naivno vjerujući da će na taj način pridobiti simpatije svjetske javnosti za "hrvatsku stvar." Tom prigodom poginuo je jedan američki policajac. U takvim su okolnostima Sjedinjene Države i države Europske zajednice smatrale hrvatski i slovenski nacionalizam i separatizam istim zlom kao i velikosrpski ekspanzionizam i dotrajalu komunističku ideologiju do 1991. godine gotovo posve srbizirane JNA. Protusrpsko raspoloženje novoizabrane vlasti u Hrvatskoj dodatno je otežavalo ionako nezavidan položaj u kojem se Hrvatska u to vrijeme nalazila. Warren Zimmermann je nastojao predsjedniku Tuđmanu više puta sugerirati da pokaže više osjetljivosti prema srpskom puku u Hrvatskoj, pa čak i da posjeti Jasenovac, kao što je nekadašnji kancelar Njemačke Willy Brandt posjetio Yad Vashem u Izraelu, međutim Tuđman je sve to diletantski odbijao.¹⁶ Strahovita propaganda beogradskih medija takvo je raspoloženje hrvatskih vlasti nemilice koristila da uvjeri hrvatske Srbe kako HDZ oživljava duh fašističke NDH. U izjavi "Politika SAD-a prema Jugoslaviji" iz svibnja 1991. State Department je izrazio zabrinutost zbog kršenja prava Srba u Hrvatskoj. U izjavi se navodi da se "Srbi uhićuju, fizički napadaju i maltretiraju od strane hrvatskih vlasti."¹⁷

Međunarodna zajednica je u to kritično vrijeme postavljala i pitanje financijske isplativosti otcjepljenja. Citirajući američkoga ekonomista s Harvarda Roberta Barra, časopis *Danas* navodi da se u Americi "ispituje da li troškovi

¹⁵
Ibid, str. 24.

¹⁶
Zimmermann, str. 75-6.

¹⁷
Lj. Čučić, *The Interdependence of US Global Leadership, EU Integration and the War in Former Yugoslavia*, College Park, University of Maryland, 1995, str. 33.

samoodređenja i osamostaljenja prelaze koristi od tog čina u kratkom i dužem roku ili ne."¹⁸ U istom članku autor dalje navodi:

"Sjedinjene Države su protiv otcjepljenja i zbog toga što ono vodi stvaranju više manjih država umjesto jedne veće. Takve posljedice ne bi morale biti loše ako bi istodobno dovele do većeg gospodarskog otvaranja prema svijetu i do razvijenije demokracije unutar nove države. Međutim, opet je svjetsko iskustvo svjedok da se takvo što malo gdje događalo. Pravilo je da razdruživanja ili raspad većih država vode sužavanju demokracije ili jačanju diktature u manjim državama-sljednicama."¹⁹

Takav stav američkih političkih teoretičara u suprotnosti je s povijesnom neizbježnošću propadanja višenacionalnih država. Povijest je pokazala da nasilno stvorene višenacionalne države imaju svoj vijek trajanja i da centrifugalne sile unutar njih uvijek teže razbijanju tih jedinica na sastavne dijelove. To se desilo i s Rimskim carstvom 476, i s Austro-ugarskom monarhijom i Otomanskim Carstvom nakon Prvoga svjetskog rata, a identična sudbina zadesit će i Jugoslaviju, Sovjetski Savez te Čehoslovačku na kraju hladnoga rata. Veliki problem za Hrvatsku i Sloveniju bio je taj što su velike sile – SAD, Francuska i Velika Britanija – bile emotivno vezane za Jugoslaviju, koju su pomogle stvoriti nakon Prvoga svjetskog rata. Sjedinjene Države su ne samo bile prisutne kod njena stvaranja, već su, kaže Zimmermann, zajedno s Francuskom tome i "kumovale."²⁰

Zauzevši čvrsti stav da ne podupre Hrvatsku i Sloveniju u njihovim secesionističkim težnjama, Bushova administracija bila je istodobno i protiv uporabe vojne sile u svrhu očuvanja jedinstva Jugoslavije. Od svojega nastanka 1945. socijalistička Jugoslavija je držana na okupu zahvaljujući sili. Tito se u svom autokratskom načinu vladanja oslanjao na represivni aparat, te na SKJ i JNA kao dva najvažnija integrativna čimbenika SFRJ. Nakon što se SKJ raspao na republičke partije, a višestranački izbori u Hrvatskoj i Sloveniji označili početak kraja SFRJ, JNA je počela gubiti tlo pod nogama i uvidati da postaje vojska bez države. Potpuno indoktrinirani komunističkom ideologijom, te frustrirani propašću komunizma kao društvenog uređenja, generalštab JNA i njegov tadašnji načelnik general Veljko Kadijević smatrali su da savezna vojska mora štititi ustavni poredak SFRJ, što je uključivalo borbu protiv "nacionalizma" i očuvanje Jugoslavije po svaku cijenu. Okoštali mentalni sklop srpskih generala nije mogao prihvatiti političke promjene, pa su se sve više stavljali u službu politike Slobodana Miloševića kao spasitelja Jugoslavije. JNA je postajala neovisna politička snaga, izmičući postupno kontroli saveznoga parlamenta i Predsjedništva SFRJ kao kolektivnog vrhovnog

18

I. Jakovljević, "Zašto nas Washington ne voli", *Danas*, 17. prosinca 1991, str. 7-9.

19

Ibid.

20

Zimmermann, str. 5.

zapovjednika. Unatoč činjenici da je bio na doškolavanju u Sjedinjenim Državama, general Kadijević bio je, kao ortodokсни komunist, sumnjičav prema američkoj politici, smatrajući da ona radi na razbijanju Jugoslavije.²¹ U Washingtonu je početkom 1991. zaista rasla zabrinutost da bi JNA mogla vojno intervenirati u Hrvatskoj, posebice nakon 9. siječnja, kada je Predsjedništvo SFRJ zamalo izglasovalo takvu zapovijed. Prema instrukciji iz Washingtona, veleposlanik Zimmermann je 17. siječnja u razgovoru s tadašnjim predsjednikom Predsjedništva SFRJ Borisavom Jovićem istaknuo da bi "uporaba sile ili zastrašivanje od strane JNA ubrzali raspad, a ne sačuvali jedinstvo Jugoslavije."²² Zimmermann je dalje "zaprijetio" Joviću da će "oni koji koriste silu biti izolirani i naštetit će američkim nastojanjima da pomognu jugoslavenskom gospodarstvu."²³ Veleposlanik je "mahao praznim pištoljem", jer srbijanskom i vojnom vrhu američka gospodarska nastojanja nisu bila ni potrebna niti poželjna, dok o eventualnoj vojnoj intervenciji Sjedinjenih Država nije moglo biti ni govora. U bilješci s razgovora Zimmermann – Jović, objavljenj u časopisu *Globus*, dalje se ističe:

"(. .) Zimmermann je prenio zabrinutost vlade SAD i iznio da se SAD protive 'svakoj uporabi sile ili prijetnje silom koja bi mogla zaustaviti demokratske promjene u Jugoslaviji'. Istovremeno je zatim podvukao da SAD podržavaju jedinstvo Jugoslavije, ali ne i takvo koje bi ugrozilo demokraciju."²⁴

Zimmermann je Jovića upozorio i na negativne reakcije Zapada na intervenciju sovjetske vojske u baltičkim republikama, kada je George Bush kritizirao Gorbačova zbog toga poteza, premda nije podržao secesionizam baltičkih republika.²⁵ Jović je, kritičan prema američkoj politici, rekao da je njemu "poznato američko nastojanje da se svuda u svijetu sprovodi demokratizacija, ili, kako se to u žargonu kaže – rušenje komunizma. Taj cilj ne može se ostvarivati i razbijanjem Jugoslavije."²⁶

Koliko je američka politika prema SFRJ 1991. bila konfuzna i nejasna vidi se i po tome što je srpska strana optuživala Ameriku da razbija Jugoslaviju, dok je istodobno hrvatska strana bila mišljenja da je Americi u interesu opstanak Jugoslavije. Američka administracija ustvari je lavirala između hr-

21

Ibid, str. 88.

22

Ibid, str. 99.

23

Ibid.

24

R. Bakalović, "Hrvatska je već godinu dana politička činjenica", intervju s Darkom Bekićem, *Globus*, 7. ožujka 1991, str. 14.

25

S. E. Ambrose, D. G. Brinkley, *Rise To Globalism: American Foreign Policy Since 1938*, Penguin Books, London, 1997, str. 372.

26

Bakalović, str. 14.

vatskoga i slovenskoga nacionalizma na jednoj strani i velikosrpskoga hegemonizma u sprezi s komunističkom ideologijom armijskoga vrha na drugoj strani. Ono što je američka administracija previđala bila je činjenica da je demokratizacija SFRJ neizbježno vodila njezinom raspadu, jer je Titova Jugoslavija, kao i njena prethodnica Kraljevina Jugoslavija, mogla egzistirati jedino kao diktatura. Glede pitanja Jugoslavije nije moglo biti srednjega rješenja: izraz "demokratska Jugoslavija" bio je naprosto oksimoron. Jović je u istom razgovoru optužio Zimmermanna i da su Sjedinjene Države *a priori* uz one jugoslavenske republike koje su "ideološki bliske" Sjedinjenim Državama, dok, s druge strane, hrvatskim vlastima nikako nije bilo jasno zašto Sjedinjene Države ne podržavaju republike u kojima je srušen komunizam. Sjedinjene Države su izabrale srednji put: priznale su rezultate demokratskih izbora u Hrvatskoj i Sloveniji, ali nisu podržavale nacionalizam novoizabranih vlasti u tim dvjema republikama te njihove težnje za neovisnošću. Dr. Bogdan Denich, profesor sociologije na City University of New York, o tome kaže u intervjuu *Danasu*:

"Vrlo je upitna teza koja se provlači kroz tisak u Hrvatskoj o tome da SAD automatski podržavaju zapadne republike zato što su nekomunističke. Mislim da je to apsolutno netočno. [...] Vani nisu skloni desnim, nacionalističkim elementima na koje se Tuđman oslanja. [...] [Amerikancima] ide na živce to što kod nas nema prepoznatljivih demokratskih snaga, ljudi kojima je demokracija važnija od nacije."²⁷

Tuđmanov etnocentrizam i radikalizam, koji su ga uostalom i doveli na vlast, nisu pali na plodno tlo u multietničkoj zemlji poput Sjedinjenih Država. Naprotiv, razdoblje od prvih višestranačkih izbora do 1991, ne samo u Hrvatskoj, već i u cijeloj istočnoj Europi, bilo je dovoljno da "demokracija dođe na loš glas."²⁸ Stoga je i potpora zemalja "demokratskoga Zapada" jugoslavenskom "demokratskom zapadu" izostala u onoj mjeri u kojoj je to hrvatska javnost očekivala.²⁹ Tuđmanovo pismo predsjedniku Bushu od 24. siječnja 1991, u kojem on "očekuje potporu SAD" i "odlučno stajalište" glede prijetnji JNA vojnom intervencijom i "ponovnim nametanjem komunističke strahovlade nad većinom u Jugoslaviji koja je na slobodnim izborima uspostavila svoju demokratsku vlast",³⁰ nije znatnije promijenilo službeni američki stav. Washington je isključivo podržavao saveznu vladu Ante Markovića i poštivao teritorijalni integritet Jugoslavije, dok je iz State Departmenta poručeno da se "u njihovoj politici prema Jugoslaviji ništa ne mijenja i da ostaju pri ranijem sta-

27

V. Rudan, *Kako nas vide Amerikanci*, *Danas*, 12. ožujka 1991, str. 26-28.

28

D. Glavaš, "Prizivanje nove Jalte", *Danas*, 12. veljače 1991, str. 7-10.

29

Ibid.

30

Bakalović, str. 14.

vu.³¹ Sasvim je jasno kako je te poruke interpretirao vojni vrh u Beogradu: američko poštivanje teritorijalnog integriteta Jugoslavije sasvim se uklapalo u nastojanja generalštaba JNA da spriječi raspad SFRJ.

Hrvatska vlast je 1991. godine morala znati da "politika SAD kao velike sile polazi prvenstveno od vlastitih interesa i tek ih naknadno pokušava uskladiti s potrebama ili htijenjima regije na koju se odnose."³² Komentator *Danasa* dalje ističe da je "uvlačenje moralne poduke ili navijačkih strasti u globalnu politiku jednostavno deplasirano."³³ Američka vanjskopolitička doktrina 1991. godine bila je "spriječiti libanonizaciju svjetskih kriznih žarišta" poput Balkana, Sovjetskog Saveza ili Srednjeg istoka.³⁴ Drobnjak dalje piše:

"Američki strategijski interes [...] ne nalazi dobitnu kombinaciju u prekrajanju postojećih granica i stvaranju novih država [...] Etničke razmirice, prezaduženost, socijalni nemiri, nerazmrsiv čvor 'prirodnih i povijesnih granica' [...] zapaljiva su mješavina kojom Amerika ne kani eksperimentirati."³⁵

Drobnjak dalje navodi kako je Washington nakon akcije *Pustinjska oluja* žrtvovao desetke tisuća kurdskih i šiitskih ustanika da bi spriječio komadanje i libanonizaciju Iraka, unatoč činjenici da je režim Sadama Huseina bio neprijateljski prema Sjedinjenim Državama. Također je, dvije godine ranije, zbog svojih strateških i gospodarskih interesa Bushova administracija oprostila kineskim vlastima vojnu intervenciju protiv studenata na Tiananmenu. Bushova politika bila je održavati odnose s kineskom vladom, bez obzira na to kako ona koristila svoju vlast.³⁶ Jugoslavija nije ni iz bliza bila Americi tako strateški važna kao Kina, ali je "stabilna Jugoslavija [bila] važan čimbenik sigurnosti balkanskog i srednjoeuropskog prostora, potencijalno izdašno tržište i jamstvo da će se sve milijarde jugo-duga na kraju vratiti vjerovnicima."³⁷

Ne želeći korespondirati s Tuđmanom, George Bush umjesto toga 28. ožujka 1991. šalje pismo saveznom premijeru Anti Markoviću, u kojem iznosi već poznate stavove potpore saveznoj vladi, te kao najvažnije ističe:

"Treba [biti] sasvim jasno da Sjedinjene Države ne daju, niti će davati, prednost bilo kojoj nacionalnoj ili etničkoj grupi u Jugoslaviji. Is-

31

Ibid.

32

Ibid.

33

Ibid.

34

V. Drobnjak, "Pomoć da država ne", *Danas*, 23. travnja 1991, str. 43.

35

Ibid.

36

Ambrose, str. 356.

37

Drobnjak, str. 43.

odobno, želimo da se razlike među narodima riješe u okviru jedinstvene, demokratske Jugoslavije, i nećemo poticati ni nagraditi one koji bi željeli zemlju razoriti."³⁸

Da bi potvrdio svoje stavove, Bush je i telefonom nazvao Markovića, nekoliko dana nakon što se na referendumu 19. svibnja 1991. više od 94% građana Hrvatske izjasnilo za neovisnost. Unatoč demokratskim promjenama i referendumu, Hrvatska i Slovenija apsolutno nisu imale američku potporu. Međutim, unatoč tome što je "jedinstvena, demokratska Jugoslavija" bila američki prioritet, razlike među narodima nisu se mogle riješiti u okviru Jugoslavije, jer s Miloševićem dogovora nije moglo biti: nesrpski narodi više se nisu vidjeli u zemlji u kojoj će dominirati Srbi. Pitanje svih pitanja bilo je kako pomiriti načela demokracije i prava naroda na samoodređenje s globalnim strateškim interesima velikih sila, ponajprije Sjedinjenih Država.

Članovi Kongresa SAD-a koji su pratili situaciju u Jugoslaviji pozdravili su demokratske izbore 1990. u Hrvatskoj i Sloveniji. Senator Robert Dole zagovarao je izravnu pomoć nekomunističkim republikama i smatrao da se Sjedinjene Države moraju staviti na stranu demokracije u Jugoslaviji, jer su ugrožena ne samo ljudska prava, već i ljudski životi.³⁹ Međutim, Kongres je od samoga početka jugoslavenske krize pokazivao nekonzistentnost i razjedinjenost. Za razliku od senatora Dolea, *congresswoman* Helen Delich Bentley zastupala je čvrste prosrpske stavove. Pododbor za europska pitanja Senata na sjednici održanoj u veljači 1991. izrazio je potporu jugoslavenskoj cjelovitosti.⁴⁰ Pododbor je izrazio i zabrinutost zbog oživljavanja nacionalizama, a Richard Schifter, tadašnji pomoćnik državnoga sekretara za ljudska prava, izjavio je da "ne želimo iskušavati mogu li oni živjeti odvojeno." Pododbor je poručio da će "SAD poštivati svaki okvir, federalni ili konfederalni, o kojem narodi Jugoslavije mirno i demokratski odluče." James Dobbins, tadašnji zamjenik pomoćnika državnog tajnika za istočnu Europu, na istoj je sjednici upozorio da Sjedinjene Države neće ohrabrivati separatizam i da se jugoslavenske vanjske i unutarnje granice mogu mijenjati jedino mirnim dogovorom.⁴¹

Kongres je i gospodarskim pritiscima nastojao pripomoći demokratizaciji Jugoslavije. U studenome 1990. Kongres je izglasao tzv. Nicklesov amandman, koji je stupio na snagu 6. svibnja 1991. Prema tom amandmanu Sjedinjene Države će uskratiti gospodarsku pomoć Jugoslaviji ako ne dođe do demokratskih izbora u svim jugoslavenskim republikama ili ako Srbija ne prestane kršiti ljudska prava Albanaca na Kosovu. To je trebalo biti sredstvo pri-

38

M. Mihovilović, "Washington glavni grad SFRJ", *Globus*, 24. svibnja 1991, str. 15.

39

V. Drobnjak, "Za razum, a protiv nasilja", *Vjesnik*, 23. veljače 1991, str. 2.

40

Ibid.

41

Ibid.

tiska prije svega na srbijansko rukovodstvo da otpočne, i na JNA da ne priječi, demokratizaciju zemlje, ali i na ostale republike da ostanu u demokratiziranoj Jugoslaviji. Kada bi se to ostvarilo, Zapad bi bio "spreman izdvojiti i određena povoljna kreditna sredstva."⁴² Umjesto da dovede do pozitivnih pomaka, amandman je ustvari naštetio američkoj politici prema Jugoslaviji: umjesto da kazni Miloševića i Srbiju, kaznio je Antu Markovića i saveznu vladu, glavne igrače u američkom nastojanju da se sačuva i demokratizira Jugoslavija.⁴³ Sveukupno gledajući, Kongres je svojom razjedinjenošću, zaključuje Zimmermann, učinio primjenu konzistentne strategije prema Jugoslaviji gotovo nemogućom.⁴⁴ Situaciju nije mnogo popravljao ni hrvatski lobi u Sjedinjenim Državama, jer je bio neorganiziran i loše financiran.⁴⁵ Rudy Perpich, tadašnji predsjednik Hrvatsko-američkoga udruženja i bivši guverner Minesote, zahtijevao je od predsjednika Busha da pošalje pozitivnu poruku te podrži demokraciju u Hrvatskoj, ali njegovi apeli nisu imali značajnijega odjeka.⁴⁶ Perpich je 1991. godine trebao postati šefom hrvatske diplomacije, ali je od toga odustao, jer se u tom slučaju trebao odreći američkoga državljanstva.⁴⁷

Nesumnjivo najvažniji događaj, koji će bitno utjecati na tijek krize u bivšoj Jugoslaviji, i nakon kojega će američka administracija prepustiti njeno rješavanje Europskoj zajednici, bio je posjet državnog tajnika SAD-a Jamesa Bakera Beogradu 21. lipnja 1991. Baker se sastao sa saveznim premijerom Antom Markovićem, te s predsjednicima svih šest jugoslavenskih republika. Uz općenitu poruku da će međunarodna zajednica pomoći Jugoslaviji da se politički i gospodarski transformira, Bakerove dvije osnovne poruke bile su da republike ne mogu donositi jednostrane odluke o razdruživanju te da međunarodna zajednica neće tolerirati uporabu sile.⁴⁸ Od svih sugovornika Baker je tražio da poštuju načela Helsinške konferencije, poglavito načela o rješavanju problema mirnim putem, o promjenama granica isključivo dogovorom, te o zaštiti ljudskih, odnosno manjinskih, prava, aludirajući kako na prava kosovskih Albanaca, tako i hrvatskih Srba. Baker je Miloševića smatrao glavnim krivcem za jugoslavensku krizu i upozorio ga je da će ga međunarodna zajednica izolirati bude li pribjegao sili. Nastavio je istim tonom:

42

I. Jakovljević, "Bush protiv Miloševića", *Danas*, 28. svibnja 1991, str. 10-11.

43

Zimmermann, str. 131.

44

Ibid.

45

S. Zvizdić, "Prestrojavanje hrvatskog lobija u Sjedinjenim Državama", intervju s Matom Meštovićem. *Vjesnik u srijedu*, 20. ožujka 1991, str. 3.

46

Drobnjak, *ibid.*

47

D. Glavaš, "Diplomat od kapitala", *Danas*, 23. travnja 1991, str. 46-47.

48

J. Baker, *The Politics of Diplomacy*, G. P. Putnam's Sons, New York, 1995, str. 479.

"Budete li ustrajali u poticanju raspada Jugoslavije, Srbija će ostati sama. [...] Sjedinjene Države i međunarodna zajednica neće pristati na teritorijalne zahtjeve Srbije izvan njenih granica."⁴⁹

Bakeru je bilo jasno da je projekt stvaranja Velike Srbije u tijeku, ali osim verbalnim prijetnjama, ničim drugim nije raspolagao da bi to zaustavio. Naprotiv, izjavom kako "ni SAD ni bilo koja druga zemlja neće priznati jednostrano otcjepljenje" Hrvatske i Slovenije⁵⁰ Baker je jamačno ohrabrio Miloševića i JNA da vojnom silom napadnu te dvije republike. Bakeru to vjerojatno nije bila namjera, jer je u razgovoru s Markovićem istaknuo kako bi uporaba vojne sile sigurno prisilila Hrvatsku i Sloveniju da napuste federaciju, što se kosilo s američkim stavom o jugoslavenskom jedinstvu. Međutim, ako Baker i nije dao zeleno svjetlo za srbijansku agresiju na Sloveniju i Hrvatsku, nije dao ni crveno, jer "američka vlada nije razmatrala uporabu sile da bi zaustavila napad JNA i Srbije na Sloveniju i Hrvatsku."⁵¹ Baker je, doduše, Markoviću istaknuo da "ako moramo birati između jedinstva i demokracije, uvijek ćemo izabrati demokraciju".⁵² Nažalost, ni on, ni Sjedinjene Države nisu u tom odsutnom trenutku učinili ništa kako bi zaštitili mlade demokracije u Hrvatskoj i Sloveniji.

Bakerov kontroverzni posjet Beogradu i njegove ambivalentne poruke Tuđmanu, Miloševiću i Markoviću vrhunac su konfuzne i, može se slobodno reći, promašene politike Bushove administracije prema jugoslavenskoj krizi. U trenutku Bakerova posjeta Jugoslavija se *de facto* već raspala, a *de jure* će se raspasti četiri dana poslije, 25. lipnja 1991, kada Hrvatska i Slovenija proglašale neovisnost. Politički koncept "jedinstvo i demokracija Jugoslavije", koji je zastupala američka administracija, bio je u potpunom raskoraku sa zbivanjima na terenu. To je i razlog zašto Baker nije uspio niti odgovoriti predsjednika Tuđmana i slovenskoga predsjednika Kučana da proglašale neovisnost, niti spriječiti Miloševića i JNA da uporabom sile pokušaju sačuvati Jugoslaviju. Stvari su u tom trenutku naprosto otišle predaleko da bi se mogle vratiti na staro.⁵³ Zimmermann sa žaljenjem konstatira da je pogreška američke administracije utoliko što Baker nije došao u Jugoslaviju šest mjeseci ranije⁵⁴, ali može se samo nagađati koliko bi to utjecalo na razvoj događaja. Problem zasigurno nije bio u *timingu*, nego u stavovima Bushove administracije. Najtragičnije je to što je Baker smatrao Hrvatsku i Sloveniju krivima za raspad

49
Baker, str. 481.

50
Ibid, str. 482.

51
Zimmermann, str. 137.

52
Baker, str. 482.

53
L. Silber, A. Little, *The Death of Yugoslavia*, Penguin Books, BBC Books, London, 1996, str. 150.

54
Zimmermann, str. 137.

Jugoslavije i rat isto koliko i agresivnu velikosrpsku politiku srbijanskoga rukovodstva i JNA. Tehnički gledano, Hrvatska i Slovenija jesu razbile federaciju, ali se u datim okolnostima neovisnost mogla proglasiti isključivo jednostrano, a ne dogovorno, jer se sa Srbijom i JNA o tome nije moglo dogovoriti. Amerika je tada morala stati na stranu slobode i demokracije, te u zaštitu ljudskih života i materijalnih dobara. Upravo suprotno, Bakerov odlazak iz Beograda označio je kraj aktivne uloge Bushove administracije u rješavanju jugoslavenske krize. To će dovesti do "najvećeg poraza kolektivne sigurnosti Zapada od 1930-ih godina."⁵⁵

Tri su bitna razloga zašto je Bushova administracija odbila daljnje posredovanje u jugoslavenskoj krizi. Prvo, u američkoj vanjskoj politici došlo je do post-iračkoga zamora.⁵⁶ Od kolovoza 1990, kada je Irak okupirao Kuvajt, do proljeća 1991. američka diplomatska i vojna mašinerija bila je angažirana oko krize u Zaljevu. Zaljevski rat završio je briljantnom pobjedom snaga koalicije predvođenih Sjedinjenim Državama u akciji *Pustinjska oluja*, ali je toliko iscrpio američku diplomaciju da ona nije imala snage rješavati krizu u Jugoslaviji. Zimmermann kaže da "čak i velika sila teško može rješavati više od jedne krize istodobno."⁵⁷ Velika sila bi vjerojatno riješila jugoslavensku krizu da su Hrvatska i Slovenija bile bogate naftom, kao što je to Kuvajt. Selektivnost američke doktrine kažnjavanja agresije imala je svoj gospodarski razlog: Balkan nije Zaljev, a Hrvatska nije Kuvajt, stoga Amerika nije bila spremna oružjem braniti područje potpuno nevažno za američke gospodarske interese.⁵⁸ To potvrđuje i James Baker:

"[...] za razliku od Perzijskog zaljeva, naši vitalni nacionalni interesi nisu bili ugroženi. Jugoslavenski konflikt bio je potencijalno težak za rješavanje, ali ipak je to bio regionalni konflikt. Milošević je imao Sadamov apetit, ali Srbija nije imala sposobnosti Iraka da utječe na američke vitalne interese, kao što je pristup energetske zalihama."⁵⁹

Drugo, najveća briga Bushove administracije nakon rata u Zaljevu bila je kriza u Sovjetskom Savezu. Gorbačov pružio je potporu međunarodnoj koaliciji u Zaljevskom ratu, a Sjedinjene Države su zauzvrat podupirale Gorbačova i njegova nastojanja da sačuva Sovjetski Savez. Nakon neuspjeloga puča u Moskvi u kolovozu 1991. postalo je jasno da Gorbačov gubi kontrolu i da se Sovjetski Savez raspada. U tom trenutku Bushovoj administraciji bilo je

55

R. Holbrooke, *To End A War*, The Modern Library, New York, 1999, str. 21.

56

Ibid, str. 26.

57

Zimmermann, str. 137.

58

Ambrose, str. 396-397.

59

Baker, str. 636.

najvažnije da se imperij raspadne mirno, te da nuklearno naoružanje bude pod punom kontrolom. Baker o tome kaže:

"Veća prijetnja američkim interesima u to vrijeme ležala je u sve opasnijoj situaciji u Moskvi, i mi smo se radije usredotočili na taj izazov, koji je imao globalne posljedice po nas, naročito glede nuklearnog oružja."⁶⁰

U listopadu 1991. građani Ukrajine su se referendumom izjasnili za neovisnost, i Bush je odlučio poštovati volju ukrajinskoga naroda. Do kraja godine Sovjetski Savez se raspao, a Sjedinjene Države su priznale neovisnost novih republika. Paralela s krizom u Jugoslaviji je i u ovom slučaju neizbježna: pitanje je bi li se Amerika povukla iz jugoslavenske krize da je Jugoslavija posjedovala nuklearno oružje, kao što je to bio slučaj sa Sovjetskim Savezom. Zsigurno ne bi, jer bi rizik povlačenja iz krizne zone s nuklearnim oružjem bio prevelik za američke sigurnosne interese.

Treće, Sjedinjene Države su jugoslavensku krizu tretirale kao lokalni, europski, sigurnosni problem, pa su iz toga razloga prepustile rješavanje problema Europi, odnosno zemljama tadašnje Europske zajednice. I tu tezu potvrđuje Baker:

"[...] ako je Europa htjela zauzeti svoje mjesto kao velika sila, tada su Europljani, a ne Amerikanci, trebali predvoditi rješavanje jugoslavenske krize, koja se na koncu i događala na europskom pragu. [...] Bushova administracija bila je zadovoljna što je Europska zajednica preuzela odgovornost rješavanja krize na Balkanu. Izgledalo je da EZ može riješiti taj konflikt. [...] bilo je vrijeme da natjeramo Europljane da prionu poslu i pokažu da mogu djelovati kao jedinstvena sila. Jugoslavija je bila baš dobar prvi test."⁶¹

Bio je to svojevrсни ispit kompetentnosti Europske zajednice kojim se željelo vidjeti je li Europa sposobna rješavati sigurnosne probleme na svom teritoriju. Ispostavilo se ne samo da je Europa apsolutno nesposobna nositi se s takvim krizama, već su na površinu isplivale stare razlike u vanjskopoličkim interesima Velike Britanije, Francuske i Njemačke o pitanju Balkana. Nije nemoguće ni to da je Amerika htjela upravo na jugoslavenskoj krizi dokazati Europi da je nesposobna, slaba i razjedinjena, i da bez Amerike Europa ne može rješavati sigurnosne probleme, čak ni na svome teritoriju. U svakom slučaju, Hrvatska i Slovenija bile su u to vrijeme pokusni kunići u odnosima između Europe i Amerike.

Američko povlačenje iz jugoslavenske krize dovelo je do otvorene agresije Srbije i JNA na Hrvatsku, masovnog stradanja civilnoga pučanstva i neizmjerne materijalne štete. Hrvatska vlada i predsjednik Tuđman hitno su

60

Ibid.

61

Ibid., str. 636-637.

zahtijevali internacionalizaciju jugoslavenske krize, jer se agresija na Hrvatsku više nije mogla tretirati kao "unutarnje pitanje Jugoslavije", "građanski rat", ili, kako je to Baker neutralno nazvao, "borbe između Srba i Hrvata".⁶² Bilo je evidentno da se JNA stavila na stranu velikosrpske politike, i da je, u suradnji sa četničkim elementima, htjela izbiti na "zapadne granice nove Jugoslavije", što je bio eufemizam za Veliku Srbiju. Europska zajednica, preko svoga posebnog izaslanika lorda Carringtona i predsjedavajućeg Vijeća ministara EZ-a Hansa Van Den Broeka, uzaludno je pokušavala dogovoriti trajno primirje i mirno razdruživanje. U Americi su glasovi u korist Hrvatske i Slovenije bili preslabi da bi riješili problem: Claiborne Pell, tadašnji predsjednik senatskoga Odbora za vanjske poslove, nagovarao je predsjednika Busha da prizna neovisnost tih dviju republika ako jugoslavenska "otpadnička vojska ne zaustavi svoju divlju agresiju"⁶³, dok je vođa Republikanaca u Kongresu Robert Dole tražio od Busha da "prisili Beograd da zaustavi svoj nasilni obračun s demokracijom i ljudskim pravima".⁶⁴ Problem s Bushom bio je i taj što su mu politiku prema jugoslavenskoj krizi krojili već spomenuti Lawrence Eagleburger i savjetnik za nacionalnu sigurnost Brent Scowcroft, koji je ranije služio kao vojni izaslanik u Beogradu. O tome Scowcroft kaže:

"Eagleburger i ja bili smo najviše zabrinuti za Jugoslaviju. Predsjednik i Baker bili su daleko na drugoj strani. Baker bi rekao: 'Nemamo psa za ovu borbu'. Predsjednik bi meni rekao jednom tjedno: 'Reci mi opet o čemu se tamo radi'.⁶⁵

Pored nezainteresirane Amerike i nesposobne Europe, Hrvatska je rješenje morala tražiti u Vijeću sigurnosti UN-a. Međutim, Sovjetski Savez i Kina, važne članice Vijeća sigurnosti naznačile su da se protive internacionalizaciji krize. Najveću prepreku ipak su predstavljale Sjedinjene Države. O tome Vladimir Drobnjak kaže:

"Jedina prava sila današnjeg svijeta čvrsto drži sve konce u Vijeću sigurnosti, pa većina promatrača vjeruje da bi rasprava o Jugoslaviji već odavno bila održana da je Bijela kuća to htjela. [...] Vladi Georgea Busha ni najmanje ne odgovara rasprava UN-a o jugoslavenskoj krizi. Jer u tom slučaju konkretna akcija Vijeća sigurnosti ne može zaobići Ameriku."⁶⁶

62

Ibid., str. 637.

63

Silber i Little, str. 163.

64

Ibid., str. 164.

65

Ibid., str. 201.

66

V. Drobnjak, "Umiranje Jugoslavije", *Danas*, 24. rujna 1991, str. 46.

Godinu dana ranije Vijeće sigurnosti rezolucijom je postavilo ultimatum Iraku da se povuče iz Kuvajta ili će se protiv njega uporabiti sila. Za identičnu akciju u Jugoslaviji 1991. Amerika nije bila spremna. Bila je to predizborna godina u Sjedinjenim Državama, a George Bush je bio na vrhuncu popularnosti te nije želio riskirati živote američkih trupa za spas Washingtonu nevažne regije. Tadašnji vrhovni zapovjednik NATO-a general John Galvin pripremio je planove za eventualnu akciju protiv JNA, no za Washington to nije bila prihvatljiva opcija. I veleposlanik Zimmermann je poslije zažalio što nije takvo što preporučio Washingtonu.⁶⁷ Richard Holbrooke smatra da je jugoslavensku krizu morao rješavati NATO i da je "najbolja prigoda da se spriječi rat bila da se Jugoslavija jasno upozori kako će se zračne snage NATO-a upotrijebiti protiv bilo koje strane koja pokuša etničke napetosti riješiti silom".⁶⁸ Nažalost, ništa od toga nije se uradilo.

Tijekom jeseni 1991, naročito nakon razaranja Vukovara i Dubrovnika, američkoj administraciji postalo je jasno da su Srbija i JNA isključivi krivci za rat u Hrvatskoj. Štoviše, Baker priznaje da su Sjedinjene Države shvatile da je "Jugoslavija kao zajednički politički entitet zauvijek nestala". Unatoč tome, načelo kojim se vodila američka administracija bilo je nepriznavanje neovisnosti ugroženih republika. Baker to objašnjava ovim riječima:

"Svaka od [jugoslavenskih] republika težila je legitimitetu na Zapadu, i uskraćivanje priznanja (ili davanje) bilo je najmoćnije diplomatsko oruđe na raspolaganju. 'Zasluzeno priznanje' bila je jedna od naših ključnih točaka utjecaja na zaraćene strane."⁶⁹

Politika nepriznavanja i Rezolucija 713 Vijeća sigurnosti od 25. rujna 1991, kojom se nameće embargo na uvoz oružja svim zaraćenim stranama u Jugoslaviji, izravno su naštetile Hrvatskoj i njihova je posljedica bila još veća stradanja i razaranja. Mišljenje američke administracije bilo je da će priznanje neovisnosti Hrvatske i Slovenije samo pogoršati situaciju.⁷⁰ George Bush je u studenome 1991. i osobno intervenirao kod njemačkoga kancelara Helmuta Kohla da Njemačka odustane od "preuranjenoga" priznanja, jer je stav zapadnih zemalja bio da će republike biti međunarodno priznate tek kad se dogovore o međusobnim odnosima!⁷¹

Takav formalizam i kruti diplomatski rječnik u jeku najžešće agresije na Hrvatsku apsolutno su neshvatljivi. Američka administracija je doduše u svim svojim istupima isticala da su Srbija i JNA glavni krivci za masovna

67
Zimmermann, str. 158.

68
Holbrooke, str. 28.

69
Baker, str. 638.

70
Ibid., str. 639.

71
Zimmermann, str. 177.

stradanja pučanstva. U izjavi glasnogovornika State Departmenta Richarda Bouchera od 29. kolovoza 1991. ističe se da "SAD razumiju zabrinutost Srba u Srbiji i izvan nje za svoju budućnost u slučaju raspada Jugoslavije, ali SAD ne mogu i neće prihvatiti represiju i uporabu sile u ime te zabrinutosti".⁷² James Baker je u obraćanju Vijeću sigurnosti UN-a 25. rujna 1991. zaključio da je "agresija unutar Jugoslavije izravna prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti".⁷³ No, dalje od verbalnih osuda i zaključaka koji nikoga ni na što ne obvezuju Bush i njegov vanjskopolitički tim nisu se usudili ići. Norman Bailey, tadašnji plaćeni lobist Vlade Republike Hrvatske u Washingtonu, javljao je da je "potrebno mnogo više od bombardiranja Dubrovnika i Vukovara da bi se izazvala američka reakcija".⁷⁴ Za Washington je to još uvijek bio sukob niskoga intenziteta koji nije zavrijedio veće diplomatske, odnosno nikakve vojne, akcije. Hrvatska se tako našla između čekića srbijanske agresije i nakovnja američke politike nepriznavanja njezine neovisnosti. Baker i Zimmermann su upozoravali Tuđmana da će proglašenje neovisnosti Hrvatske dovesti do rata i da Sjedinjene Države, suprotno Tuđmanovu uvjerenju, neće u tom slučaju intervenirati, ali po tome se može iščitati da je američka administracija shvaćala srbijansku agresiju na Hrvatsku kao "normalnu" reakciju Srbije na demokratski čin hrvatskih vlasti i da je Hrvatska dobila što je zaslužila jer nije slušala Ameriku. Dojam je da je Amerika Hrvatsku praktički kaznila za neposluh. U tom smislu američki stav da će "preuranjeno" priznanje Hrvatske dovesti do još većega krvoprolića bio je dio te "kazne" i naposljetku se pokazao sasvim pogrešnim. Upravo suprotno, sasvim je vjerojatno da ni primirje potpisano 2. siječnja 1992. ne bi zaživjelo da Hrvatska nije bila međunarodno priznata 15. siječnja 1992.

Općenito uzevši, američka politika spram raspada socijalističke Jugoslavije demonstrirala je svu nemoć sustava kolektivne sigurnosti u Europi na kraju hladnoga rata. Ne smatrajući više Jugoslaviju važnim područjem za američke nacionalne interese i pogrešno percipirajući uzroke jugoslavenske krize, administracija Georgea Busha starijeg vodila je pogrešnu politiku prema ovoj regiji, te snosi veliku odgovornost za krvave ratove na području bivše Jugoslavije.

72

Nobilo, str. 191.

73

Ibid., str. 192.

74

Ibid., str. 181.

Literatura

- Ambrose, Stephen E, Brinkley, Douglas G., *Rise To Globalism: American Foreign Policy Since 1938*, Penguin Books, London, 1997.
- Baker, James, *The Politics of Diplomacy*, G. P. Putnam's Sons, New York, 1995.
- Čučić, Ljubomir, *The Interdependence of US Global Leadership, EU Integration and the War in Former Yugoslavia*, College Park, University of Maryland, 1995.
- Holbrooke Richard, *To End A War*, The Modern Library, New York, 1999.
- Jakovina, Tvrtko, "Život u limenci sa crvima", *Historijski zbornik*, god. LIV, Zagreb, 2001.
- Nobilo, Mario, *Hrvatski feniks*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2000.
- Vukadinović, Radovan, "Američka politika na jugoistoku Europe", *Politička misao*, Vol. XXXV, br. 4, Zagreb, 1998.
- Zimmermann, Warren, *Origins of a Catastrophe*, Times Books, New York, 1999.
-

Summary

At the end of 1980 s the traditional American approach toward socialistic Yugoslavia, based on the Cold war relations, did not respond to a new situation any more. How much was the American policy toward Yugoslavia confused and unclear in 1991, it can clearly be seen in the fact that Serbian part was accusing USA for disintegrating Yugoslavia, meanwhile the Croatian side thought that it is of America's interest that Yugoslavia survive. American administration held the position between Croatian and Slovenian nationalism on one side and Serbian hegemony combined with communist ideology of the military leaders on the other. The American administration foresaw the fact that democratic changes in Yugoslavia are going to lead to its disintegration, based on the fact that Yugoslavia in Titos period and Kraljevina Jugoslavija could only exist as a dictatorships. Regarding Yugoslavia issue there was no middle solution: expression democratic Yugoslavia was simply a contradiction.

Keywords: Yugoslavia, USA, democracy, war